

njezinim stalnim preoblikovanjem. Načini prenošenja i širenja ne osnivaju se više pretežno na usmenosti i pamćenju, nego su pisani i literarni ili audio-vizualni, zahvaljujući modernim komunikacijskim sredstvima danima narodu na raspolaganje. Pripovijetke i pjesme ne nastaju više prema nekadašnjim kanonima vrsta i tipova, nego usvajanjem žanrova i oblika progresivne kulture (str. 19—24).

Ova zamisao o sadašnjici i perspektivama narodnog stvaralaštva zaslužuje pažnju, ali dovodi i do nedoumica. Osnovni je problem, po mome mišljenju, u ovome:

Uza sve uvažavanje amaterskog stvaralaštva i nadu da će se jednom, doduše u prilično dalekoj budućnosti, negdje na tom putu moći izgubiti suprotnosti među tzv. visokom umjetnošću i kulturom širokih masa, ne vidim razloga tome da se pojava suvremenoga narodnog pjesništva sagledava u amaterskoj djelatnosti. Po svemu što je Strobach iznio kao obilježja amaterskog stvaralaštva i kao njegove razlike od tradicijski shvaćenoga narodnog pjesništva (gubitak usmenosti i varijabilnosti, tehnička transmisija i dr.) može se zaključiti da se takvi amaterski oblici značajno razlikuju od uobičajenog pojma narodnoga pjesništva i nisu iz njega izravno izrasli. No oni ipak mogu imati dosta međusobnih dodirnih pa i zajedničkih elemenata pogotovu onda kad se amaterski oblici realiziraju u izravnim kontaktima a ne putem medija. Mislim, naime, da je način komunikacije bio i ostaje i nadalje ključnim mjerilom za narodno ili, da se na kraju preciznije izrazim, za usmeno pjesništvo. Mislim, slijedeći K. Čistova (vidi njegovu raspravu o specifiici folklora u zborniku *Tipologičeskie issledovanija po fol'kloru*, Moskva 1975), da je za pojam narodnoga odnosno usmenog pjesništva bitna prirodna, kontaktna umjetnička komunikacija, takva iz koje nastaje kraći ili duži komunikacijski lanac s ostalim momentima što odatle izlaze (npr. varijabilnost).

Razumije se da u moderno doba tehnički mediji mogu imati velik udio u daljem širenju a posredno i u oblikovanju tako shvaćenoga usmenog pjesništva. Oni, u drugu ruku, suzuju i prostor njegova postojanja, koji biva neusporedivo manji od onoga u nekadašnjim nepisanim društvima ili u slabo pismenim, određenim društvenim slojevima. Ali usmeno stvaranje u izravnom kontaktu ipak ne samo što ne iščezava nego se ono kao kompenzacija za izgublenu neposrednost čak stalno iznova obnavlja u suvremenim formama. Mislim da je ne samo prošlost nego i perspektiva usmenoga stvaralaštva, usmene književnosti (ili po ustaljenoj njemačkoj terminologiji — narodnoga pjesništva) upravo u izravnoj povezanosti i međusobnoj interakciji onih koji kazuju i onih koji primaju. Drugim riječima: u knjizi *Deutsche Volksdichtung* narodno se pjesništvo prošlosti i sadašnjosti sagledava s gledišta klasa i slojeva koji ga stvaraju, zanemariivši njegove načine postojanja. Po mome shvaćanju, naprotiv, način postojanja, tj. komunikacija i prenošenje bitni su za tu vrst pjesništva i upravo se po njemu usmeno pjesništvo razlikuje od pisane književnosti — i pored svih njihovih vjekovnih međusobnih interferencija. Ne bih dakle mogla u svemu prihvatiti teorijsku koncepciju ove knjige, ali držim da je u pitanju ozbiljno djelo, za kojim će stručnjaci posezati i onda kada se ne slažu s njegovom zamišlju.

Maja Bošković-Stulli

V. J. Propp, Fol'klor i dejstvitel'nost'. Izabrannye stat'i, Izdatel'stvo »Nauka«, Moskva 1976, 327 str. (Sostavlenie, redakcija, predislovie i primečanija B. N. Putilova)

Ovaj zbornik radova istaknutog sovjetskog folklorista Vladimira Jakovljeviča Proppa (1895—1970) sadržava radove posvećene mnogim

aspektima teorije folklor, a u prvom redu međuodnosima folklor i stvarnosti. Radovi su nastali u različitim vremenskim razdobljima i govore o, na prvi pogled, različitim temama, ali pri pažljivom čitanju uočit ćemo njihovo unutarnje jedinstvo i povezanost. Nisu raspoređeni kronološki, već tako da po svojem karakteru izgrade teoretsku knjigu i budu njezini dijelovi. Što se u tome uspjelo, zasluga je svakako sastavljača i redaktora knjige B. N. Putilova. Tema »folklor i stvarnost« shvaćena je u Proppovu znanstvenom djelu kao temeljna, te je stoga knjiga naslovljena po članku u njoj s istim naslovom.

Radovi koji čine knjigu jesu: **Specifičnost folklor, Principi klasifikacije folklornih vrsta, Sastav vrsta u ruskom folkloru, Folklor i stvarnost, O historizmu folklor i metodama njegova proučavanja, Strukturno i povijesno proučavanje bajke, Transformacije bajki, Ritualni smijeh u folkloru (U povodu bajke o Nenasmijanoj), Motiv čudnog rođenja, Kumulativna bajka, Edip u svjetlu folklor, Čukotski mit i giljački ep, »Kalevala« u svjetlu folklor.**

Kroz sve Proppove radove provlači se misao o tome da je folklor posebno, samostalno, u svim odnosima specifično područje umjetničke djelatnosti naroda.

U proučavanju folklor, smatra Propp, nevažno je i neplodno prilažiti s kriterijima nastalim na proučavanju pisane književnosti. Stvaralački proces u folkloru nije toliko analogan procesu literarnog stvaranja, već se načelno od njega razlikuje i potčinjava svojim zakonitostima (str. 21—22). U članku **Specifičnost folklor**, kojim knjiga započinje, Propp govori o temeljnim pitanjima suvremene teorije folklor i folklorističke metodologije: o socijalnoj prirodi folklor, o odnosu folklor i pisane književnosti, o osobitostima folkloristike i njezine metode. Propp promatra folklor kao umjetnost, i to umjetnost specifičnu po načinu stvaranja, funkcioni-

ranja i prenošenja, te specifičnu po karakteru uzajamnog odnosa sa stvarnošću. »Folklorno stvaralaštvo ne nastaje kao neposredni odraz stvarnosti (to je veoma rijetko), već iz proturječnosti, iz sudara dviju epoha ili dvaju poredaka i njihovih ideologija« (str. 28).

Koje su to sfere stvarnosti koje treba uzeti u obzir kao ključne u određivanju porijekla i povijesnog razvitka folklor? Kako se odvija proces stvaranja folklornih dijela u tokovima povijesnih procesa? Gdje su korijeni i izvori usmenih poetskih vrsta, sižea i modela? U čemu je tajna njihova ponavljanja i variranja? Kako se odražava stvarnost u folkloru? Može li se govoriti o specifičnosti umjetničkog stvaranja u folkloru, o zakonima folklorne spoznaje? Kako se povijesno razvijaju odnosi folklor i stvarnosti? To su temeljna pitanja koja čine sadržaj teorije folklor.

Članak **Folklor i stvarnost** sadržava opširnu i preciznu analizu folklornih žanrova, polazeći od onih umjetničkih zakonitosti koje su im svojstvene.

Propp ponajprije analizira osobitosti poetike: karakter umjetničke zamisli, principe oblikovanja sižea, sposobnost uočavanja pojava iz stvarnosti, odnos prema životnom iskustvu, karakter pripovijedanja, strukturu, zakone kompozicije, oblikovanje, vremenska i mjesna pojavljivanja i dr.

Bez obzira na to što je članak orijentiran uglavnom na primjere iz ruskog folklor, u cjelini on ima važno značenje za shvaćanje folklornog stvaralaštva uopće, u raznim etapama njegove povijesti i u raznim konkretnim nacionalnim oblicima.

Interakcija folklor i stvarnosti ključno je mjesto u proučavanju umjetničke karakteristike folklor. Svaka vrsta pokazuje svoj odnos prema stvarnosti, svoje principe odabiranja pojava iz života, njihovu interpretaciju i umjetničko oblikovanje. Ti principi, za razliku od literature, nisu nigdje u folkloru for-

mulirani i izraženi, oni su materijalizirani u samim djelima.

Proppu je uspjelo da ih otkrije, da ih spozna kao sustav stvarnih i mogućih zakonitosti i da upozori na njihovo značenje u znanstvenom povijesnom osmišljavanju folkloru. Povijesni život folkloru strogo je određen, kaže Propp, a jedna od njegovih osobitosti pokazuje se u određenom čuvanju, razvijanju i preobražavanju tradicije. Propp je na mnogim činjenicama zasnovao značajnu teoretsku tezu, prema kojoj je osnovni stvaralački proces — proces prerade starog u novo. »Novo izražuje zakonito iz staroga. Folklor je stvaralački aktivan po samoj svojoj prirodi i bitnosti, no stvaralaštvo se ostvaruje na osnovi nekih zakona, a ne proizvoljno« (str. 30). Kako se to ostvaruje, Propp je pokazao npr. u članku **Transformacije bajki**.

»Pronaći zakonitost« — u tom se uključuje glavni smisao svih Proppovih tumačenja na području folkloru. Pa ipak, u težnji da pronade zakonitost on ne zanemaruje dragocjenosti samih činjenica koje su mu služile kao materijal za analizu. Folklorni tekstovi u njegovu čitanju pokazuju osobitu sadržajnost, otkriva se njihova umjetnička mnogoznačnost i povijesna višeslojnost. Propp veoma originalno gleda na ovaj ili onaj siže, na neku situaciju na neki oblik koji ponekad iznenađuje. Nije to samo posljedica istančanog ukusa talentiranog istraživača, već i spoznaja zakonitosti folklorne estetike koju je Propp uspješno otkrivao i objašnjavao.

U svjetlu rečenoga, razumljivo je Proppovo zanimanje za pitanja povijesti folkloru vrsta i pitanja klasifikacije vrsta. On ih ne uzima kao formalne, već pokazuje njihovu neposrednu vezu sa živim problemima povijesnog i povijesno-genetičkog proučavanja folkloru i otkrivanja njegove umjetničke specifičnosti. Opće teoretski principi klasifikacije vrsta formulirani su u članku **Principi klasifikacije folkloru vrsta**, a primjenjuju se na konkret-

ni materijal u članku **Sastav vrsta u ruskom folkloru**. Problem vrste za Proppa je jedan od ključnih u nizu problema suvremene folkloristike. Teorija vrsta neophodna je radi uspješnog rješavanja problema povijesti folkloru. Proppovo iskustvo u ustanovljavanju vrsta ruskog folkloru, o putovima širenja vrsta, o unutrašnjim međuodnosima različitih žanrovskih sustava, o karakteristikama pojedinih vrsta — sve to čini članak korisnim i zanimljivim za dalja istraživanja.

Da bi otkrio tajnu nekog folklornog sižea ili motiva (ponekad i vrste), Propp kao prvo pronalazi u njemu izvorni etnografski supstrat, zatim pokazuje sustav u kojemu se pojavljuje, te put obrata toga supstrata u folkloru čin. Takvim metodološkim postupkom Propp je izvanredno ovladao, a folkloristička interpretacija s pozicija »etnografizma« postala je temeljnom u suvremenoj metodologiji povijesno-genetičkih istraživanja folkloru.

Čitalac će, konačno, obratiti pažnju i na komparativne aspekte niza Proppovih članaka. Skupljajući komparativne činjenice, on nije stavljaio nikakve regionalne ni kronološke okvire. Na primjer, antički mit o Edipu (**»Edip u svjetlu folkloru«**) on je objašnjavao uzimajući u obzir činjenice afričkog folkloru, ruskog, ukrajinskog, talijanskog, srpskog, mongolskog itd. Želeći utvrditi povijesnu osnovu na kojoj je mogao izrasti mit o Edipu, Propp nije skupljao samo etnografske materijale iz starogrčkog društva već i iz drugih društava koja se kronološki ne podudaraju s antikom, niti regionalno s njom graniče.

Takav pristup poređenju karakterističan je za sve Proppove radove. Ideje i principi komparativno — povijesno — tipološkog proučavanja folkloru omogućile su Proppu da rasprostrani zaključke, dobivene pri analizi jedne pojave, na širi krug sličnih pojava. Tako je analiza međuodnosa mita i epa u sibirskih naroda omogućila Proppu da postavi pitanje o genetičkim izvorima he-

rojskog epa i njegovih prijašnjih formi uopće (**»Čukotski mit i gijlački ep«**).

Proppovi članci se odlikuju stilskom jednostavnošću i kompozicijskom savršenošću. Iako su nastajali u razdoblju od gotovo trideset i pet godina, u većini slučajeva su i danas relevantni. Njihov teoretski potencijal je s godinama postajao sve značajniji.

Propp s velikom preciznošću pristupa svim problemima, pokazujući neiscrpane mogućnosti, analizirajući mnogobrojna folklorna ostvarenja, a osobito zakone folklornog umjetničkog spoznavanja koji su i danas u središtu pažnje suvremene folkloristike.

Tanja Perić-Polonijo

J. G. Kruglov, Folklorna praktika. Izdatel'stvo »Prosvješčeniye«, Moskva 1979, 96 str.

Priručnik se sastoji iz niza poglavlja koja govore o tome kako valja organizirati folklornu praksu, zapisati folklorno djelo, sastaviti arhiv. Pridodana su mu također i dva upitnika koji mogu poslužiti kao primjeri za sastavljanje upitnika svakog istraživača. Govori se o planu rada skupljača folklorista, o postupcima pri zapisivanju folklornih djela, o mogućnostima bržeg zapisivanja, određuju se oni uvjeti koji omogućuju znanstveno fiksiranje skupljenih tekstova usmenog stvaralaštva.

U novije vrijeme sovjetska se folkloristika susreće s problemima koji su i kod nas prisutni: mnogi su oblici usmenog stvaralaštva iščezli, i to onoliko koliko su iz života nestale pretpostavke i uvjeti za njihovo pojavljivanje i trajanje. Ipak, neke druge vrste nastavit će živjeti u svom suženom okviru, dok će se neke treće pojaviti i razviti. Smjernuju se teme, siže, oblici, postupci, dolaze drugi, veza folkloru i pisane književnosti sve je očitija, veza fol-

klora i masovnih medija komuniciranja također je veoma izražena, mijenja se sastav kazivača ali istodobno i njihovih slušalaca.

Pa ipak, folklor i dalje nastavlja svoj život. Upravo zato, današnjem je istraživaču potrebna dobra priprema prije svakog istraživanja folkloru, a posebno prije terenskog istraživanja. Ovaj priručnik nastoji omogućiti višu profesionalnu razinu, osobito mlađim istraživačima folkloru. U njemu su dane metodičke upute za skupljanje usmenog stvaralaštva, koje mogu pomoći da se što uspješnije provede folklorna praksa i da se uoči suvremeno stanje i značenje usmenog stvaralaštva.

Uzimajući u obzir specifičnosti našeg folkloru, ovaj priručnik može biti veoma koristan i instruktivan i nama u našim istraživanjima folklorne književnosti.

Tanja Perić-Polonijo

Jovan Deretić, Ogledi iz narodnog pesništva, Slovo ljubve, Beograd 1978, 172 str.

Knjiga Jovana Deretića **Ogledi iz narodnog pesništva** izučava našu usmenu književnost iz više različitih aspekata. Prvi njen deo predstavlja interpretaciju poetskog teksta (u trenutku kada je on u određenom obliku fiksiran zapisom). Neki aspekti poetike narodne književnosti osvetljeni su u drugom delu knjige. U poslednjem poglavlju, pod naslovom **Istorija**, autor teži za sveobuhvatnim, dijahronim prikazivanjem fenomena naše narodne književnosti, od njenih prvih zapisa, do klasičnog iskaza u XIX veku.

Ogledi posvećeni strukturalnoj analizi i interpretaciji teksta obuhvataju epske pesme **Ženidba od Zadra Todora** i **Banović Strahinja**.

U osnovi strukture **Ženidbe od Zadra Todora** istraživač vidi model igre — agona. Igra je ovde način na koji se postavlja tema pesme, pri čemu se ona i razvija po nekim